

บทที่ 5

การเผยแพร่ข่าวสารโรคเอดส์

หลังจากที่กระทรวงสาธารณสุขได้รับรายงานว่ามีผู้ป่วยโรคเอดส์รายแรกเมื่อเดือนกันยายน 2527 โรคเอดส์ก็ค่อย ๆ แพร่กระจายไปยังผู้คนทุกสาขาอาชีพ โดยในระยะเริ่มแรกจำนวนผู้ป่วยและผู้ติดเชื้อยังมีเป็นจำนวนน้อยมาก รัฐบาลในขณะนั้น จึงไม่มีนโยบายที่จะทำการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ แต่เมื่อช่วงเวลาผ่านไปเพียง 4 ปี จำนวนผู้ติดเชื้อก็มีจำนวนมากขึ้นอย่างน่าตกใจ ดังตารางแสดงจำนวนผู้ป่วยและผู้ติดเชื้อโรคเอดส์ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2527-2533 ของกองระบาดวิทยา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

	2527	2528	2529	2530	2531	2532	2533	รวม
ผู้ป่วยโรคเอดส์	1	1	-	6	5	26	6	45
ผู้มีอาการสัมพันธ์กับเอดส์	-	6	8	14	2	86	86	170
ผู้ติดเชื้อระยะไม่ปรากฏอาการ	-	5	10	171	5052	10640	4623	20501
รวม	1	12	18	191	5078	10752	4665	20716

การรัฐบาลช่วงปี 2527-2529 เห็นว่า การระบาดของโรคยังไม่รุนแรงและไม่สมควรให้มีการออกข่าวหรือให้คํารวมรู้ในสิ่งผลให้ในปีที่ 2530 มีจำนวนผู้ติดเชื้อเพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด และเมื่อมีจำนวนผู้ติดเชื้อมากขึ้น คณะรัฐมนตรีจึงเห็นชอบให้มีโครงการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ 2531-2534

จากการสัมภาษณ์แพทย์ผู้เชี่ยวชาญท่านหนึ่งทำให้ทราบว่า นโยบายของรัฐบาลในยุคของ ฯพณฯ เปรม ติณสูลานนท์ เห็นว่าการรณรงค์เรื่องโรคเอดส์อาจส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยว จึงทำให้รัฐบาลตัดสินใจที่จะไม่เผยแพร่ข่าวคราว

เกี่ยวกับโรคเอดส์มากมายนัก ทั้ง ๆ ที่ในขณะนั้น คุณมีชัย วีระไวทยะ ซึ่งต่อมาภายหลังถือว่าเป็นผู้นำในการรณรงค์ต่อต้านโรคเอดส์ดำรงตำแหน่งเป็นโฆษกรัฐบาล แต่ก็มิได้ทำการรณรงค์ในเรื่องนี้แต่อย่างใด เนื่องจากนโยบายของรัฐไม่ต้องการเผยแพร่ข่าวสาร ทำให้ขาดข่าวสารโรคเอดส์ ในยุคแรกที่มีการค้นพบผู้ป่วยในประเทศไทย

ข่าวสารโรคเอดส์ได้เริ่มเผยแพร่มากขึ้นในยุคที่ คุณชวน หลีกภัย ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งท่านพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คือในปี พ.ศ. 2531 อันเป็นช่วงหลังจากที่โรคเอดส์ได้ระบาดอย่างหนัก ดังจำนวนผู้ป่วยที่ปรากฏในตาราง คุณชวน หลีกภัย ได้กล่าวถึงเรื่องการระบาดของโรคเอดส์ในแถบภาคใหญ่ ซึ่งเป็นเมืองท่องเที่ยว จนทำให้การท่องเที่ยวในภาคใหญ่ครั้งนั้นซบเซาลงไประยะหนึ่ง เพราะกลัวการติดเชื้อเอดส์

ในยุคของคุณชวน หลีกภัย จึงเป็นยุคที่เริ่มต้นของการเผยแพร่ข่าวสารโรคเอดส์อย่างตรงไปตรงมา ข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์การระบาดของโรคเอดส์ก็ค่อย ๆ เผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนมากขึ้น ซึ่งในยุคนี้เองที่คุณมีชัยเริ่มเผยแพร่บทบาทผู้นำในการรณรงค์ต่อต้านโรคเอดส์ เพราะจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนทำให้ทราบว่า คุณมีชัย ใช้ตนเองเป็น "สื่อ" ในการเผยแพร่ด้วย โดยเจ้าหน้าที่กล่าวว่า

"การเผยแพร่ของสมาคมฯ มักจะใช้วิธีการดำเนินงานไปตามโครงการที่กำหนดไว้แต่โครงการโดยใช้สื่ออื่น ๆ มาเสริมเช่น สื่อมวลชนก็ใช้ สปอต วิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือคู่มือ โปสเตอร์ รวมไปถึงวิดีโอเผยแพร่ความรู้ด้วย ซึ่งสื่อที่คิดว่า อิมแพค (IMPACT) กับประชาชนมากที่สุดก็คือ พวกโปสเตอร์รุ่นแรก ๆ ที่เป็นรูปอาการของผู้ป่วยโรคเอดส์ที่ปรากฏภาพที่น่ากลัว รองมาก็เป็นพวก สปอต วิทยุ โทรทัศน์ แล้วก็สื่อสิ่งพิมพ์พวกหนังสือ

ในช่วงแรกนั้นเราคิดว่าสื่อโทรทัศน์มีความสำคัญมาก คุณมีชัย จึงใช้วิธีไปพูดในรายการและสถานที่ต่าง ๆ สื่อมวลชนก็ช่วยทำข่าว ก็เป็นช่องทางในการเผยแพร่ข่าวสารอีกทางหนึ่ง"

จากบทสัมภาษณ์นี้ทำให้ทราบว่านอกจากเนื้อหาของสารจะถูกส่งผ่านทางสไปด แล้วยังใช้วิธีการสร้างข่าวสารโดยนำบทบาทของคุณมีชัย เป็นช่องทางในการส่งผ่านข่าวสารผ่านสื่อมวลชนได้อีกทางหนึ่งด้วย

ตามทรรศนะของเจ้าหน้าที่ของกระทรวงสาธารณสุขในส่วนของการเผยแพร่ข่าวสารโรคเอดส์ ซึ่งได้ให้สัมภาษณ์ผู้วิจัย ความว่า

"การเผยแพร่ข่าวสารโรคเอดส์จำเป็นต้องใช้สื่อมวลชนเพราะโรคเอดส์เป็นโรคที่แพร่กระจายรวดเร็วมาก สื่อมวลชนจึงช่วยในส่วนนี้ได้มากไม่ว่าจะเป็นวิทยุหรือโทรทัศน์ แต่ก็มีข้อจำกัดเพราะคุณลักษณะของสื่อทำให้เราไม่สามารถให้ความรู้กับประชาชนอย่างละเอียดโดยผ่านสื่อเหล่านี้ไม่ได้ เราต้องอาศัยสื่อสิ่งพิมพ์ช่วยด้วยเพราะสามารถให้ในรายละเอียดได้มากกว่า

ด้านการเผยแพร่ทางโทรทัศน์นั้นตามนโยบายสมัยที่คุณมีชัยร่วมอยู่รัฐบาลนั้นคือ ให้อำนาจฟรี แต่ปัญหาก็คือ เราจะได้ในเวลาที่ไม่มีคนดู แม้จะเป็นนโยบายก็ตามเราก็ไม่สามารถบังคับให้สถานีออกอากาศในเวลาที่เราต้องการได้

จากการประเมินผลสื่อทำให้เราทราบว่าสื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์และวิทยุ สามารถเข้าถึงประชาชนได้มากที่สุด และเป็นสื่อที่คนต้องการได้รับข่าวสารมากที่สุดด้วย แต่ก็ เป็นสื่อที่เราใช้ได้อย่างจำกัด เพราะค่าใช้จ่ายในการผลิตสื่อมีราคาสูงและมีปัญหาในการออกอากาศอย่างที่บอกไปแล้ว" (เจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุข, สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2535)

จากเอกสารของสำนักงานประสานนโยบายและแผนงานโรคเอดส์ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ทำให้ทราบว่า นับตั้งแต่ช่วงกลางปี 2534 เป็นต้นมา ได้มีการใช้สื่อมวลชนของรัฐณรงค์ประชาสัมพันธ์ป้องกันโรคเอดส์ในรูปแบบต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง โดยคณะกรรมการบริหารงานวิทยุและโทรทัศน์ (กบว.) กำหนดให้สถานีโทรทัศน์และสถานีวิทยุกระจายเสียงทุกแห่ง ประชาสัมพันธ์ป้องกันโรคเอดส์อย่างน้อยชั่วโมงละ 60 วินาที ตลอดไป โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์นายแพทย์เทพพนม เมืองแมน ยังได้กล่าวถึง การตัดสินใจเลือกผลิตวิดีโอชุดรู้ทันเอดส์ เพื่อเผยแพร่ทางโทรทัศน์ไว้ว่า

"ทำวิดีโอชุดรู้ทันเอดส์นี้ เพราะอยากให้มีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับ โรคนี้เป็นตอนสั้น ๆ ไว้ออกอากาศหลังข่าว ที่ทำตอนสั้น ๆ ก็เพราะจะได้ดูแล้วจบ เป็นตอน ๆ ไม่ต้องเสียเวลาติดตาม ไม่น่าเบื่อ สอดแทรกความรู้ในแต่ละกลุ่ม เข้า ไปเรื่อย ๆ พยายามชี้ให้เห็นว่าเป็นโรคใหม่ะยังไม่มีทางรักษา

ที่ใช้สื่อมวลชนนี้ เพราะต้องการให้เข้าถึงกลุ่มคนจำนวนมาก ๆ แต่ก็ไม่ใช่ว่าใช้สื่อมวลชนแล้วจะได้ผลทีเดียวนะ คนก็ยังติดกันอยู่อีกแยะ เราก็คงต้อง ระวังคึกกันหลาย ๆ ทาง" (เทพพนม เมืองแมน, สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2535)

รายงานผลการศึกษาเรื่อง การประเมินเพื่อทบทวนผลการดำเนินงาน สุขศึกษา และประชาสัมพันธ์การป้องกันโรคเอดส์ของ กองสุขศึกษา สำนักงานปลัด กระทรวงสาธารณสุข (2533) ยังกล่าวสรุปในเรื่องสื่อไว้ว่า

"ในกรณีของสื่อที่ประชากรตัวอย่างได้รับความรู้ ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับ โรคเอดส์ที่ผ่านมา กับสื่อที่ต้องการในเรื่องเอดส์นั้น เมื่อพิจารณาความถี่จากคำตอบ ใน 5 อันดับแรกที่ประชากรตัวอย่างเลือก ปรากฏดังนี้ คือ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง บุคลากรทางแพทย์และสาธารณสุข เอกสารและหนังสือทาง วิชาการ นอกเหนือจากนี้ สิ่งที่ต้องการคือ โปสเตอร์ นิทรรศการ และการจัด ประชุมอบรม

เมื่อพิจารณารายกลุ่ม พบว่าโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียง เป็นสื่อที่ต้องการของคนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งโทรทัศน์ถูกระบุเป็นอันดับ 1 ใน ทุกกลุ่มในกลุ่มประชาชนและผู้นำหมู่บ้าน สื่อที่ต้องการและที่เคยได้รับอันดับ 2 คือ วิทยุกระจายเสียง สำหรับกลุ่มเจ้าของพนักงานบริการ สื่ออันดับ 2 คือ เจ้าหน้าที่ สาธารณสุข"

ผลการศึกษาครั้งนี้ทำให้ทราบว่า สื่อมวลชน เป็นสื่อที่สามารถให้ข้อมูล ข่าวสารแก่กลุ่มประชาชนทั่วไปได้ดีที่สุด ซึ่งหมายความว่า เนื้อหาภายในสื่อที่ส่ง

ผลการศึกษานี้ทำให้ทราบว่า สื่อมวลชน เป็นสื่อที่สามารถให้ข้อมูล ข่าวสารแก่กลุ่มประชาชนทั่วไปได้ดีที่สุด ซึ่งหมายความว่า เนื้อหาภายในสื่อที่ส่ง ผ่านสื่อมวลชนย่อมต้องมีอิทธิพลต่อกลุ่มประชาชนด้วยเช่นกัน และผลการศึกษาของ ภัสสร ลิมานนท์ และคณะ ในโครงการศึกษาลักษณะด้านประชากรและพฤติกรรม ของสตรีขายบริการทางเพศ ยังระบุว่า

"หญิงบริการส่วนใหญ่มีการรับรู้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับโรคเอดส์ที่เผยแพร่ ทางสื่อมวลชนให้ประชาชนทั่วไปทราบอยู่ในระดับที่ดีมาก ข้อมูลเผยแพร่มีอยู่ 3 ประเด็นสำคัญคือ 1) เรื่องของความรุนแรงของโรค 2) การติดต่อของโรคโดย ทางเพศสัมพันธ์ การใช้เข็มฉีดยาร่วมกันและการถ่ายเลือด และ 3) การป้องกัน การติดต่อของโรคด้วย การใช้ถุงยางอนามัยเมื่อมีเพศสัมพันธ์ สำหรับความรู้ใน เรื่องการติดต่อไวรัสเอดส์จากมารดาผ่านไปสูทารกในครรภ์หรือโดยการที่ทารกกิน นมมารดา นับว่าหญิงบริการยังมีความรู้เรื่องนี้อยู่ในระดับปานกลางคือมีหญิงบริการ ประมาณร้อยละ 50 คน เท่านั้น ที่ทราบเรื่องดังกล่าว"

การที่ผลการศึกษาโครงการศึกษาลักษณะด้านประชากรและพฤติกรรมของ สตรีขายบริการทางเพศ (ภัสสร ลิมานนท์และคณะ, 2534 : 30-31) พบว่า หญิงบริการมีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ในประเด็นสำคัญ 3 ประการ จากข้อมูลเผยแพร่ทางสื่อมวลชน เป็นการแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของการเผยแพร่ข่าวสารผ่าน สื่อมวลชนที่มีผลต่อการสร้างกรอบแนวคิดให้กับกลุ่มมวลชน ซึ่งอิทธิพลดังกล่าวนี้เอง ที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่า มันอาจส่งผลกระทบที่เป็นอีกด้านหนึ่งของบทบาทสื่อมวลชน หากการสร้าง เนื้อหาภายในข้อมูลข่าวสารเผยแพร่โรคเอดส์ มีลักษณะ เช่นที่ผู้วิจัย สรุปไว้ในบทที่ 4

เพราะหน่วยงานที่สร้างสรรมุ่งเป็นการเผยแพร่ข่าวสารโรคเอดส์ผ่านสื่อมวลชน เพื่อให้ถึงกลุ่มชนเป็นจำนวนมาก หลังจาก สภาวะการระบาดของโรคได้ แพร่กระจายไปอย่างกว้างขวางแล้ว โดยคาดหวังว่า การเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนจะ สร้างความตระหนักรู้ ในการป้องกันโรคแก่คนจำนวนมาก และมีนโยบายให้เพิ่ม ความถี่ในการนำเสนอทางสื่อโทรทัศน์ให้มากขึ้นเรื่อย ๆ นั้น เป็นการให้ข่าวสารใน

ลักษณะที่ไม่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้พัฒนาความคิด ซึ่งแนวคิดเรื่องความวิตกกังวล จากข่าวสาร อธิบายไว้ว่า การเผยแพร่ข่าวสารมากเกินไป อย่างต่อเนื่อง มีส่วนกระตุ้นให้เกิดความวิตกกังวล จากข่าวสารได้ เพราะทำให้ผู้รับสารไม่ได้พัฒนาความคิดจากจุดหนึ่งไปอีกจุดหนึ่ง และข่าวสารในปัจจุบันก็มีมากมาย มีการนำเสนอข่าวสารตลอด 24 ชั่วโมง ดังนั้น การนำเสนอข่าวสารโรคเอดส์จึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งในจำนวนข่าวสารมากมายนั้น ซึ่ง ผู้รับสาร นอกจากจะต้องแยกแยะข่าวสารแล้วยังต้องการเวลาเพื่อพัฒนาความคิดอันเกิดจากข่าวสารนั้นอันได้แก่ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเพื่อป้องกันโรคเอดส์ ทำให้การเผยแพร่ด้วยวิธีการเร่งเผยแพร่ข่าวสารจึงไม่ส่งผลให้เกิดความเข้าใจแต่กลับสร้าง ความวิตกกังวล เนื่องจากงานวิจัยได้กล่าวไว้ถึงกรณี พนักงานสลิปล้อไม่ได้ให้ความสนใจต่อแหล่งความรู้และสื่อที่ให้ข่าวสารการป้องกันโรคเอดส์ อันได้แก่ สื่อวิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ป้ายโฆษณาเพื่อรณรงค์การใช้ถุงยางอนามัยริมทางหลวง เพราะคิดว่าเป็นเรื่องไกลตัวไม่เกี่ยวข้องกับอาชีพที่ตนเองปฏิบัติ คิดว่าการป้องกันควรเป็นเรื่องของฝ่ายหญิงบริการทางเพศมากกว่า เนื่องจากมีโอกาสเสี่ยงสูงต้องรับแขกทุกวัน (โยธิน แสงวดีและพิมลพรรณ อิศรภักดี, 2534:63-75)

งานวิจัยของโยธิน แสงวดี ยังชี้ให้เห็นว่า พนักงานสลิปล้อมีข้อจำกัดในการได้รับข่าวสารและขาดความรู้เฉพาะกลุ่มเกี่ยวกับโรคเอดส์ ทำให้พนักงานสลิปล้อส่วนใหญ่ไม่ตระหนักถึงภัยอันตรายจากโรคเอดส์ที่เกิดขึ้นจากการร่วมเพศจากหญิงบริการทางเพศแต่อย่างใด ซึ่งมีประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลถามนักวิจัยอันแสดงให้เห็นถึงความไม่เข้าใจเรื่องโรคเอดส์ดังคำถามต่อไปนี้

- "ของใช้ส่วนตัว เช่น ผ้าขาวม้า สบู่ ไม่กล้าใช้ร่วมกับคนอื่นกลัวติดเอดส์"
 "ใช้ห้องน้ำร่วมกันติดเอดส์หรือไม่"
 "เวลาเข้าห้องน้ำในห้อง และขยักัดจะติดเอดส์ไหม"

ประเด็นคำถามเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า การเผยแพร่ข่าวสารผ่านสื่อมวลชนยังไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มคนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดโรคที่แท้จริง ดังนั้นการเน้นย้ำข้อมูลข่าวสารทางสื่อมวลชนอย่างมากมานั้น จึงเป็นการสร้าง ความวิตก

กังวลจากข้อมูลข่าวสาร ดังที่ทฤษฎีได้อธิบายไว้ว่า หากข่าวสารที่น่าเสนอมาแล้ว ผู้รับสารสามารถโยงให้เข้ากับชีวิตประจำวันได้ก็จะเป็นประโยชน์ แต่หากข่าวสารมีเพียงสิ่งดึงดูดความตื่นเต้นในลักษณะที่น่ากลัวก็จะสร้างความวิตกกังวลได้ ซึ่งทั้งลักษณะของการสร้างและการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโรคเอดส์ก็ล้วนแต่ใช้ประเด็นของความน่ากลัวเป็นหลักใหญ่ ทำให้ผู้รับสารไม่ได้เลือกนำส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันไปใช้ หากแต่เอาส่วนของความน่ากลัวไปพิจารณาจนเกิดเป็นความวิตกกังวล ซึ่งเป็นผลกระทบอันเกิดจากการสร้างและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในบทที่ 4 และบทที่ 5 ดังจะได้กล่าวถึงในบทต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย